

Proloog

Om te achterhalen waarom ik besloot te reizen en dit boek te schrijven, ben ik gaan snuffelen in oude spullen. Ik vond een brief van mijn moeder ter gelegenheid van mijn geboorte. ‘Ik was net als jij geboren, maar ik vrees dat mijn moeder met mijn geboorte niet even gelukkig was als ik blij ben om jouw geboorte’, klonk het daarin. ‘Het geschreeuw om me menswaardig te behandelen werd altijd in mijn keel toegeknepen, maar vandaag heb ik jou aan mijn zijde. Ik laat ze niet toe om ook jouw leven te fnuiken. Wie jou van je vrijheid wil beroven, moet eerst over mijn lijk gaan. Jij en ik bevinden ons ongewild samen op een slagveld maar ik zal je voorzien van een steviger harnas. Ik heb gekozen om in de rij van diegenen te staan die de waarheid vertellen en de waarheid willen horen. Jij zult het lastig hebben om samen met mij tegen de stroom in te zwemmen maar ik zal je gidsen. Om de beste weg te vinden, moet je veel obstakels tarten. Je moet durven en doorzetten.’

In diezelfde brief zweert mijn moeder dat ze me mee zal nemen naar een vrij land – wat dertien jaar na mijn geboorte effectief is gebeurd. Ik heb haar dat een tijdlang kwalijk genomen, want ik wilde helemaal niet weg van mijn dierbare grootouders en mijn vertrouwde omgeving. Mijn boosheid verdween toen ik op een dag nog een andere tekst van mijn moeder vond met de titel *Echte vrijheid zonder gelijkheid is niet mogelijk*. In die tekst, die ze na tien jaar verblijf in België schreef, komt ze tot de conclusie dat het vrije land dat zij mij beloofde voor haar een lege doos bleek. In Iran was ze een tweederangsburger omdat ze een vrouw is. In Europa is ze een derderangsburger omdat ze naast een vrouw ook een migrante is.

‘Het boek dat ik wil schrijven en waarover ik zoveel spreek’, benadrukt ze, ‘zal nooit de volgende twee thema’s uit het oog verliezen: de functie van de vrouw

in het islamitisch gezin en de toestand en het lot van de vluchtelingen in de westerse wereld. Deze twee thema's vreten enorm aan mij en de inwendige pijn die ze veroorzaken reikt tot in het merg van mijn beenderen. Zolang die problemen als hindernis de levensweg van talrijke mensen blokkeren, zal ik, zolang er bloed in mijn aderen stroomt, steeds protesteren.' Mijn moeder heeft haar boek nog niet afgewerkt. Wat ze voor deze maatschappij wil schrijven, kan ze alleen in het Perzisch verwoorden. Bovendien werkte ze hier altijd als arbeidster waardoor het haar aan tijd, middelen en kansen ontbrak. Als dochter die haar moeders inspanningen trouw is en haar inzet respecteert, heb ik het op mij genomen om te doen wat zij niet heeft kunnen doen – ze heeft haar eigen vrijheid opgeofferd voor de vrijheid van haar kinderen. Bijna alles waar mijn moeder tot nu toe van droomde, heb ik tot op heden geprobeerd waar te maken. Dit boek is een van die dromen.

Doorheen ex-Joegoslavië, Turkije, Griekenland, Albanië, Syrië, Libanon, Jordanië en Egypte: in *Djenghis, democratie en vrouwen. Een Iraanse van Gent naar Caïro* volgde ik voor een deel de route die we tijdens onze vlucht in 1989 aflegden. In de tegenovergestelde richting welteverstaan. Samen met mijn partner Parsival reisde ik een stuk met het openbaar vervoer en een stuk met onze camper, die we Djenghis doopten: de route van onze reis overlapt deels de reis van 's werelds grootste veroveraar Djenghis Khan zowat achthonderd jaar geleden. En: de Mongoolse veroveraars drongen nooit hun eigen cultuur op aan de onderworpen volkeren – iets wat van Europese veroveraars niet kan gezegd worden. Overigens is het een aangename vaststelling dat ook die grote Khan lid was van 'Plasactie' (de volksnaam van de actiegroep 'Leg mijn blaas het zwijgen niet op' die ik in 2004 heb opgericht). Niet omdat hij net als ik opkwam voor gelijke sanitaire rechten voor vrouwen en mannen. Wel omdat hij zijn onderdanen via zijn wetboek *Yasa* onder andere onderwierp aan sanitaire opvoeding. Wie urineerde in de haard, in een riviertje of binnen een *yurt* (de typische ronde tent van de Mongolen), kon die 'misdaad' net als bedrog, verraad, diefstal en overspel met de dood bekopen.

Rode draad doorheen dit boek zijn de gesprekken met mensen die we op onze route spraken. Ze klonken me vaak herkenbaar in de oren. Twintig jaar geleden was ik zelf geen Europeaan en behoorde ik tot het kamp van 'Zij'. Zo deel ik met veel gesprekspartners dezelfde frustraties en bedenkingen over 'de westerse democratie'. Met 'westers' bedoel ik de westerse regeringen die op een democra-

tische wijze verkozen zijn om de belangen van hun kiezers te behartigen. Met andere woorden: als de lezer vindt dat de huidige Europese regeringen zijn/haar belangen op korte en middellange termijn niet behartigen, dan hoeft hij/zij mijn strenge kijk op de westerse democratie niet persoonlijk op te nemen. Critici zullen opmerken: zo'n manier van schrijven is niet objectief. Maar in een interview op Mind the Book eerder dit jaar vroeg oorlogreporter Robert Fisk heel treffend aan VRT-journalist Rudi Vranckx: 'Zou je, terugkerend in de tijd, in een interview over de slavenhandel evenveel tijd gunnen aan de kapitein van een slavenboot als aan de geketende slaven, of aan de SS-commandant en een gevangene in een concentratiekamp?'

Dit boek werd enkel mogelijk door de talrijke getuigenissen en indrukken die ik één jaar lang verzamelde. Om veiligheidsredenen gebruik ik voor sommige vertellers pseudoniemen. Door de openhartigheid en de oprechtheid van deze mensen drong de echte betekenis van mijn moeders woorden tot me door die me, de avond voor ik België verliet, opnieuw, in een brief schreef:

'Baharak, mijn levensbron en de tuinier van mijn levensnatuur. Vandaag is het eenendertig jaar dat we samen zijn. Soms waren we vrij en soms waren we verstrengeld door de miserie. Maar we bleven recht en stevig overeind. Samen waren we getuige van afgrijselijke ervaringen. Het was niet rechtvaardig, maar we hebben tenminste samen aan de onbereikbare rechtvaardigheid gedacht. Vandaag, in het koude winterweer, zwerven we samen naar de lente, en met alle zoete en bittere herinneringen, met onze beblaarde en vermoeide voeten, dansen we. En met een stuk aarde in de handen nemen we de goden in het vizier en schreeuwen we hen luid vernederende verwijten toe...

Weet je, mijn dochter, dat ons levensverhaal het verhaal is van het zwarte visje dat nooit graag wilde leven in de kleine, zacht stromende rivier? Laat staan dat ze graag zou hebben om samen met haar moeder, zoals duizend andere kleine visjes, onder de algen en wieren te rusten. Zij wou zelfs, al was het voor één keer, de volle maan in haar huis zien schijnen. Zij is geen gewone vis (...) Zij is geen bevrijd visje, ze is de vrijheid zelf. Vandaag is ze van haar moeder gescheiden en wil ze het einde van de rivier vinden. Mijn kleine visje is vandaag in beweging en in vooruitgang, niet in stilte en in eenzaamheid.

Ze weet niet goed genoeg wat ze wil, maar ze weet zeker dat ze deze situatie niet wil (...) Ze beseft ook heel goed dat vrijheid haar niet op zilveren schotels wordt opgediend. Voor haar is het niet belangrijk waar ze zal eindigen voor ze de oceaan bereikt. Voor haar is vooral belangrijk dat ze na haar moeilijke en risicovolle zoektocht maar groot en prachtig de eeuwige waarheid zal vinden. Dat is de zoete droom van mijn kleine visje. Maar de oude vis beëindigt haar verhaal door aan het kleine visje te zeggen: “Wees welkom, ik verwelkom je uit de grond van mijn hart. Kom samen zoals andere visjes, kom samen met je moeder onder de algen en wieren slapen en ’s avonds een beetje niet aan de oceaan denken, maar naar de maan kijken...”

In *Het zwarte visje*, een Perzisch kinderverhaal uit 1968, vertelt Samad Behrangi het verhaal van een klein visje dat het risico neemt om de rustige beek waar het samen met haar moeder leeft, te verlaten en op zoek te gaan naar de oceaan. Maar als het daar terechtkomt, wordt het samen met andere vissen opgegeten door een zeevogel. Op dat moment roept het de gevangen vissen op om niet bang te zijn, zich te verenigen en zich uit de maag van de zeevogel te bevrijden. De moraal van het verhaal is dat men voor vrijheid moet strijden.

Laat dat ook de moraal van dit boek zijn.